

BİREYSEL EMEKLİLİK VE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

BİRİNCİ BÖLÜM BİRİNCİ KISIM
SİGORTA KAVRAMI, KAMU SİGORTA
HUKUKU

SİGORTA KAVRAMI

- İnsanoğlu var olduğu dünden bu güne çeşitli tehlikelerle/risklerle karşı karşıya kalmış, bu tehlikeler/riskler nedeniyle can ve mal kayıpları yaşamış ve yaşanan kayıpları gidermek amacıyla bir takım mücadele yolları geliştirmiştir.

- Kişilerin ekonomik, fizyolojik ya da mesleki yaşantısını riske atan tehlikeleri önceden görmesi ve bu tehlikelere karşı tek başına önlem alması güçtür.

- Kişilerin sahip olduğu ekonomik, fizyolojik ya da mesleki bütünlüklerinin zarara uğraması nedeniyle ortaya çıkan iktisadi kaybın telafi edilmesi amacıyla geliştirilen mücadele yoluna verilen ortak isim, **sigortadır**.

- *Sigorta çok yönlü bir ekonomik faaliyettir;* ticari, teknik ve sosyal birçok yönü vardır.
- Sigorta kavramı, belirli tehlike veya güvensizliğe karşı sosyal yardımlaşma, mali güç birliği veya güven birliği gibi geniş anlamların içinden **türemiş** ve **ticari anlamda ayrı bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır.**

- **Sigorta kavramının temeli, risklerin dağıtılmasına dayanmaktadır.**
- Buna bağılı olarak **sigorta**, aynı riske maruz kalma ihtimali olan gerçek ya da tüzel kişiliklerin prim ödemek suretiyle bir araya geldiğı ve risk gerçekleştiğinde, bu kişilerden toplanan fondan hasarların karşılandığı bir havuz sistemidir.

- **sigorta**, “*aynı tür tesadüfî risklere maruz çok sayıda üniteleri bir portföyde toplayarak risklerin daha belirli hale getirilmesinin ve risklerin gerçekleşmesi sonucu karşılaşılabacak hasar bedellerini telafi etmek için küçük, periyodik katkılardan oluşturulan bir fonla hasarların telafisinin sağlanması esasına dayanan bir organizasyondur*”.

- TTK'de hükmedildiği üzere, ***“...sigortacının bir prim karşılığında kişinin para ile ölçülebilen bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin/rizikonun meydana gelmesi halinde bunu tazmin etmeyi ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veyahut diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiren bir sözleşme türüdür...”*** şeklinde tanımlanır.

- Sigortacılık faaliyetlerinin temelde **iki tarafı** bulunmaktadır.
- Bu taraflar; **sigortacı** ve **sigortalıdır**.
- Çoğu yasal mevzuatta; **sigortacı**, ruhsat alarak **sigortacılık faaliyetinde** bulunan, sigorta ettiren veya sigortalının maruz kalabileceği riski prim karşılığında güvence altına alan **risk taşıyıcısı** olarak tanımlanır.

- **Sigortalı ise, taşıdığı riski sigortacıya devreden** yani sigortalanabilir menfaatlerini muhtemel risklere karşı sigortalatmak isteyen kişidir.
- Tanımda bahsi geçen **risk kavramı** sigortanın **taraflarının** münhasıran iradeleri dışında kalan, gerçekleşmesi veya gerçekleşme tarihi belirsiz olan, zarar veya başkaca uygun olmayan bir hal doğuran ya da gider artışına veya gelir azalışına sebep olan bir durum olarak tanımlanmaktadır.

- Sigortacılık faaliyetlerinden doğan ilişkileri ve dengeleri düzenleyen hukuk dalı **sigorta hukuku** olarak adlandırılır.
- Bu hukuk dalının konusu, kişilerin ekonomik değere sahip malvarlıklarını belirli risklere karşı ekonomik güvene kavuşturan **sistemin çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir.**
- Sigorta hukuku iki alt bölüme ayrılarak incelenebilir.
- Bunlardan biri; **kamu sigorta hukuku**, diğeri ise **özel sigorta hukukudur.**

- Buna göre; sigorta hukukunun kapsamını; bir yandan sosyal görevleri olan devlet tarafından sunulan, zorunlu ya da gönüllü katılımın söz konusu olduğu sigorta himayeleri ile ilgili usul ve esasları düzenleyen **kamu sigorta hukukunun**, diğer yandan kişilerin şahsi çıkarlarını çeşitli risklere karşı koruyan, özel sigortacılık hizmetleri ile ilgili usul ve esasları düzenleyen **özel sigorta hukukunun** oluşturduğu söylenebilir.

- **Kamu sigorta hukuku** aynı zamanda **sosyal güvenlik hukuku** olarak adlandırılmaktadır.
- Sosyal güvenlik hukuku kapsamında; **halkın hastalık, işsizlik, yaşlılık veya ölüm gibi sosyal riskler** sebebiyle geçici ya da sürekli olarak kazanç kaynaklarından yoksun kalması sonucunda **düşeceği yoksulluğa karşı**, diğer bir açıdan ise çocuk sayısının artması ve analık vasfına sahip olmakla birlikte düşkünlük içerisinde bulunanların korunması amacıyla alınması gereken önlemler düzenlenmektedir.

- Bu kapsamda **sosyal risklerle karşı karşıya kalan bireyler;**
  - sosyal sigorta,
  - sosyal yardım ve
  - sosyal hizmetler ile
  - devletçe bakılma yöntemleriyle korunmaktadır.
- Sosyal sigorta hukukuna nazaran **özel sigorta hukukunun konusu ise,** sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan ve münferiden **bireylerin özel çıkarlarının** çeşitli risklere karşı güvenceye alınması için kendi istekleriyle meydana getirdikleri bir riziko teminatını içermektedir.

- Günümüzde zel sigorta kapsamında pek çok sigorta kolu geliştirilmiştir.
- Dolayısıyla zel sigorta hukuku kapsamında **sigortalar çeşitli şekilde sınıflandırılabilir.**

- Bu sınıflandırmaların birinde sigortalar;
  - hayat sigortaları ve
  - hayat dışı sigortalar

şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır.

Her iki sigorta alanında bireylerin kişisel çıkarları, örneğin; yangın, kaza, hasar, doğal afet gibi risklere karşı korunmaktadır.

- Son dönemlerde bu sınıflandırma **sorumluluk sigortalarıyla genişletilmiş** ve üçlü bir ayırım olduğu kabul edilmiştir.

Risk Kavramı ve Türleri

- Yaşamsal faaliyetlerine devam ederken bireyler, daha **önceden tahmin edemeyecekleri** ve kendi **iradeleri dışında** gerçekleşen birçok **olay ya da olguyla** karşı karşıya kalabilirler.
- İnsanların irade ve istekleri dışında oluşan ve onların **mal varlıklarına, gelirlerine ya da fizyolojik bütünlüklerine zarar verebilecek tüm fiiller** birer risk olarak adlandırılmaktadır.

- **Genel anlamda risk;** bir olayın gerçekleşen sonucunun, beklenen sonucundan önemli derecede sapmasının objektif olasılığı ya da zarar verme özelliği olan olayların gerçekleşme olasılığı olarak tanımlanabilir.
- Doğal olarak riskler farklı sebeplerden/etkenlerden doğmaktadır.
- Bu açıdan sosyal ya da toplumsal kaynaklı riskler, **insan odaklı riskler** olarak değerlendirilir.
- Riskleri doğuran bir başka etken **fiziksel koşullardır** ve bu koşullara örnek olarak **doğa olayları** verilebilir.

- Son olarak **ekonomik koşulların yarattığı** farklı türden risklerinde varlığından bahsedilebilir.
- **Deflasyon, enflasyon ya da stagflasyon** gibi olguların ekonomik anlamda çeşitli riskleri doğurduğu söylenebilir.

- Sigorta hukuku açısından ise riskler; mali zarar olasılığını, sigorta edileni ya da karşılığında sigorta edilen tehlikeyi ifade etmektedir.

- **Riskler çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulabilir.**

- En temel ayrımında riskler,
  - statik riskler
  - dinamik riskler

olmak üzere ikiye ayrılır.

- **Statik riskler**, ekonomik olarak değişikliklerin olmadığı bir ortamda (doğal sebepler ya da diğer bireylerin dürüst olmayışı gibi sebeplerden) meydana gelmekteyken, **dinamik riskler ekonomik değişikliklerden** kaynaklanmaktadır.

- **Başka bir ayırmda sonuçlarına göre riskler;**
  - iktisadi sonucu olan (yani para ile ölçülebilen) riskler ve
  - iktisadi sonucu olmayan (yani para ile ölçülemeyen) riskler şeklinde ikiye ayrılmaktadır.
- Sigorta hukuku açısından dikkate alınacak olan risk **türü iktisadi sonucu olan** risklerdir.

- Çünkü karşılaşacağı riski sigorta ettirenler, bu risklerle karşılaşılması halinde meydana gelen **gelir azalış ya da gider artışının karşılanmasını** bekler.
- Diğer taraftan Uluslararası Aktüerler Birliği'nin (International Actuarial Association – IAA) risk sınıflandırmasında riskler;
  - teknik risk,
  - kredi riski,
  - piyasa riski,
  - faaliyet riski,
  - likitide riski,
  - olay riskişeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur.

- Farklı bir ayırmda ise riskler,
  - bireysel riskler
  - işletme riskleri şeklinde iki ayrı başlıkta incelenmiştir.
- Bireysel risklerin;
  - ölüm,
  - maluliyet,
  - yaşlılık,
  - işsizlik,
  - yasal sorumluluk

gibi alt başlıkları bulunmaktadır.
- İşletme riskleri ise,
  - ölüm ve maluliyet riski,
  - yasal sorumluluk riski,
  - dolaylı hasar riski,
  - mal hasarı
- gibi alt başlıklara ayrılmıştır.

- Sigortalanması mümkün **risklerin**,
  - benzer ve yeterli sayıda olması,
  - belirgin ve somut olması,
  - olay ya da olgunun tesadüfî olması,
  - yasal olması,
  - riski karşılayacak nispette prime tabi olması,
  - sigortalanabilir menfaat ilişkisine bağlı olmasıgereklidir.

Kamu Sigorta (Sosyal Güvenlik) Hukuku

- Bireylerin yaşamsal aktivitelerinin devamını sağlayan ihtiyaçları arasında, **sosyal risklere karşı hissedilen korunma ihtiyacı** da yer almaktadır.
- Bu kişilerin malları veya canları telafisi mümkün olmayan risklerle karşı karşıya kalmaktadır.
- Bu sebeple **kişiler**, kendisini tehdit eden tehlikelerden korunmak ve **geleceğe yönelik endişelerden kurtulmak** isterler.

- Dolayısıyla insan ihtiyaçları arasında korunma ihtiyaçının var olduğu bir gerçektir.
- Bu husus; 1943 yılında yayınlanmış bir çalışmada Amerikalı psikolog Abraham Maslow tarafından ortaya atılan **ihtiyaçlar hiyerarşisinin, ikinci düzey ihtiyaç grubu içerisinde yer alan “dış faktörlerden korunma”** ihtiyaçının varlığı ile desteklenebilir.

- Yaşamları boyunca kişilerin karşı karşıya kaldıkları riskler çeşitli gruplara ayrılarak sınıflandırıldığı daha öncede ifade edilmiştir.
- Buna karşın, **sosyal güvenlik kavramına getirilen tanımlarda yer alan belirleyici riskler; hastalık, yaşlılık, ölüm, kaza, malullük, hırsızlık, doğal afetler gibi sosyal tehlikeler/riskler** şeklinde genellenebilir.
- Bu risklerin meydana gelmesiyle yaşanacak gelir azalışları ya da gider artışlarının telafisi, ekonomik ve sosyal açıdan önem taşımaktadır.

- Bu kaygıların giderilmesi ancak, kamusal ya da özel alanda ekonomik kayıpları telafi edecek sistemin oluşturulması ile mümkündür.
- Bu sistem sigorta olarak adlandırılmaktadır.
- O halde **sigorta**, *kişi ya da kurumların; iktisadi ve sosyal anlamda kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan bir sistem ya da geleceği güvence altına alacak bir teknik* olarak da tanımlanabilir.
- Bu sistemi ya da tekniği, genel olarak sosyal ve özel sigorta kavramıyla açıklamak mümkündür.

- **Sigortalama faaliyetleri özel ve kamusal sektörlerce** yürütülmektedir.
- Özel sektör eliyle sunulan sigorta himayeleri özel sigorta alanını oluştururken, kamusal sektör eliyle sunulan sigorta himayeleri ise sosyal sigorta alanını oluşturur.

- **Sosyal sigorta** ya da sosyal güvence, toplumu oluşturan tüm bireylerin gerçekleşmesi muhtemel ya da gerçekleşmiş **sosyal risklere karşı korunması, gerekli önlemlerin alınması** yanında doğabilecek **zararların karşılanması amacıyla** ortaya çıkan bir olgudur.

- Dünya üzerinde **sosyal güvenlik olarak adlandırılan pek çok sistem** vardır.
- Her bir sistemin tanımlanmasında, sistemin sahip olduğu **iki ortak özellik** ifade edilmeye çalışılmıştır.

- Bu özelliklerden **ilkinde**; sistemin, **gelir kaybı veya sağlık sorunları** gibi bireylerin sosyal hayata giriş yeteneklerini olumsuz etkileyen, önceden sonuçları tespit edilmiş olan ve *vatandaşları koruyan devlet destekli sistem olduklarına* değinilmektedir.
- **İkincisinde ise**; riskin tanımlandığı ve hafifletildiğinde sadece bireylerden ziyade **tüm nüfusu göz önünde bulunduran ortak bir yönelime sahip oldukları** dikkate alınmaktadır.

- Sosyal güvenlik sisteminin işleyişi **kamu kurum ya da kuruluşlar eliyle** yürütülmektedir.
- Diğer yandan; **özel sektör eliyle yürütülen özel sigorta faaliyetlerinin varlığı, sistemi tamamlayıcı** bir etki doğurmaktadır.
- Sigorta faaliyetlerinin belirli usul ve esaslara uygun yürütülmesi **sosyal hukuk devletlerinde önem taşımaktadır.**

- Belirlenecek usul ve esaslar, tarafların hak ve yükümlülüklerini korumaya yöneliktir.
- Bu usul ve esaslar; anayasa, kanun veya yönetmelik gibi hukuk metinleriyle korunmaktadır.
- Bu bağlamda **sosyal güvenlik sistemini oluşturan kurum ve kuruluşlarla**, bu sistemin kapsadığı **bireyler arasındaki ilişkileri** düzenleyen hukuk alanına **sosyal güvenlik hukuku** adı verilmektedir.

- Sağlanan güvenliğin içeriği bakımından sigortanın; özel ve sosyal sigorta başlıkları altında incelenebileceği daha önce ifade edilmiştir.
- Dolayısıyla sigorta faaliyetlerinin düzenlendiği hukuk alanları hem özel hukuk hem de kamu hukuku alanlarını kapsamaktadır.

- **Kişilerle kişiler arasındaki ilişkileri** düzenleyen **özel hukuk** alanında, özel sigorta kapsamındaki faaliyetlerle ilgili usul ve esaslar düzenlenirken, **kişiler ile devlet arasındaki ilişkileri** düzenleyen **kamu hukuku** alanında ise sosyal güvenlik kapsamında sunulan hizmetlerle ilgili usul ve esaslar düzenlenmektedir.
- Özel ve kamu hukuku şeklinde ikiye ayrılan hukuk düzeni içerisinde sigorta hukukunun her iki alanda da düzenlemeleri bulunmaktadır.

Sosyal Riskler ve Sosyal Güvenliğin Temel Prensipleri

- Sigorta sisteminin genel amacı; bireylerin hayatını olumsuz etkileyecek ve gerçekleştiğinde sosyo-ekonomik kayıplara neden olabilecek tüm riskleri güvence altına alarak, etkilerini telafi etmektir.

- Bilindiği üzere riskler çeşitli şekiller de ortaya çıkabilir.
- Ancak gerçekteşmesi muhtemel *her riskin sosyal risk kapsamında yer aldığını düşünmek de mümkün değildir.*
- Dolayısıyla **sosyal riskler; sosyal güvenlik ihtiyacı doğuran** tüm risklere verilen ortak addır.
- Bu açıklamalar ışığında, “...toplumun kendine özel bir önem bağladığı ve kişinin bunların zararlı etkilerinden kurtarılmasını istediği riskler...”, **sosyal risk** olarak tanımlanır.

- Bu riskler genel olarak
    - **mesleki riskler** (iş kazaları, meslek hastalıkları),
    - **fizyolojik riskler** (hastalık, analık, maluliyet, yaşlılık ve ölüm)
    - **sosyo-ekonomik riskler** (işsizlik, aile ödenekleri ve konut ihtiyacı)
- şeklinde sıralanmaktadır.

- Sosyal güvenlik kapsamında kabul edilen riskler, **Uluslararası Çalışma Örgütü** (International Labour Organization - ILO) tarafından da sınıflandırılmıştır.
- 28 Haziran 1952'de **ILO tarafından** hazırlanan "*Sosyal Güvenliğin Asgari Normları*" başlıklı 102 sayılı sözleşmede **riskler, 9 ana başlıkta sıralanmıştır.**

- Bunlar;
  - yaşlılık,
  - malullük,
  - ölüm,
  - iş kazaları,
  - meslek hastalıkları,
  - hastalık,
  - analık,
  - işsizlik
  - aile yardımlarıdır.
- Dolayısıyla sayılan bu dokuz risk grubu temelde **sosyal risk olarak kabul edilebilir.**

- Bireyler, karşılaştıkları sosyal risklerin giderilmesinde sosyal güvenlik sistemine ihtiyaç duymaktadır.
- Bu noktada, bireylere sağlanan **sosyal güvenlik** desteğinin **amacına ulaşması için** dikkat edilecek hususlar/ilkeler önem taşımaktadır.
- Bu ilkeler **çokluk/meslek ilkesi** ve **teklik/riskler ilkesi** şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulur.

- Sosyal güvenlik ilkelerinden **çokluk ilkesine göre**, sosyal güvenlik rejimi içerisinde **farklı sosyal grupların yararlandığı**, mali ve idari yönden bağımsız, **sayıları birden fazla sosyal güvenlik kurumunun** (Sosyal Güvenlik Kurumu - SGK) var olması ve sosyal güvenlik hizmetlerinin bu kurumlar vasıtasıyla yürütülmesi esastır.

- **Teklik ilkesinde ise**, sosyal güvenlik hizmetlerinin tek elden ifa edilmesi yani **tek SGK** ile istisnasız **tüm nüfusu kapsamına alacak bir sistemin** kurulması gerekmektedir.
- **Riskler ilkesi de denilen bu ilkeye göre**; bağımsız farklı güvenlik rejimleri, zamanla bir bütünün parçaları olarak sistemleşmektedir.

Sosyal Güvenlik Kavramı

- Her kişi için karşılanması gereken ihtiyaçlardan olan sosyal güvenlik, toplumun bugününü ve yarınını güven altına almayı amaçlayan ve kurumları arasında birlik ve uyum olan bir mekanizmadır.
- **Sosyal güvenlik;** *en genel anlamda insanlığın, geleceğin belirsizliklerine ya da risklerine karşı güvence arayışının ürünüdür.*

- Çünkü belirsizliklerin ya da risklerin fiziksel olarak **ortadan kaldırılmaları mümkün olmadığından**, kişilerin; en azından bunların ekonomik **sonuçlarını gidermek veya hafifletmek üzere girişimlerde bulunmaları**, bu yolla meydana gelen sosyal ve ekonomik kayıpları giderme çabaları **sistemi doğuran en temel faktördür**.
- Sosyal güvenliğin kapsamında, ortaya çıkması muhtemel tüm belirsizlikler ya da fiziksel riskler yer almamaktadır.

- Dolayısıyla
  - fizyolojik (hastalık, sakatlık, yaşlılık),
  - sosyo-ekonomik (işsizlik, malullük) ve
  - mesleki (iş kazaları ve meslek) hastalıklar
- gibi bireyin ekonomik güvencesini ilk anda sarsabilecek riskler, sosyal güvenliğin kapsamını oluştururken, bireylerin diğer tüm kişisel, ekonomik varlık ya da fizyolojik bütünlüklerini tehdit eden riskler, özel sigorta güvenceleri kapsamında yer almaktadır.
- Özel sigorta, **belirli kişilerin özel çıkarlarının çeşitli tehlikelere karşı güvence altına alınması amacını taşıyan ve kendi istekleri ile meydana getirdikleri bir riziko teminatıdır.**

- Sosyal güvenlik;
  - sosyal sigortalar,
  - sosyal yardımlar ve
  - sosyal hizmetler ile
  - devletçe bakılma yöntemleri ile sunulmaktadır.
- **Sosyal sigorta**, belirli bir kesimin sosyal güvenliğini sağlamak amacıyla hukuk düzeni içerisinde kurulan kuruluşlar vasıtasıyla topluma sunulan ve çoğu kez yapılması zorunlu olan sigortalardır.

- Kısaca sosyal sigorta, mesleki risklere karşı işgücünün karşı karşıya kaldığı muhtemel risklerden koruma sağlayan bir sistemdir.
- Bir başka açıdan **sosyal sigorta** “*...bireyin anne karnında oluşumunda itibaren başlayan ve ölümünden sonra da belli bir süre devam eden süreçte, bireyin asgari hayat kalitesinde yaşamını sürdürebilmesi sağlamak üzere geliştirilmiş modern refah programı...*” olduğu kabul edilmektedir.

- **Sosyal yardım ise, muhtaç durumda olan kişilere belirli sınırlar dâhilinde maddi veya maddi olmayan, aynı ya da nakdi yardımların sağlanması anlamına gelmektedir.**
- Sosyal güvenliğin diğerk bir parçası olan **sosyal hizmetler**; kişi, grup ve toplumlara sosyal, ruhsal ve fiziksel açılardan, olanaklar çerçevesinde en yüksek refah düzeyine ulaşmaları için yardım yapılması anlamına geldiği kabul edilmektedir.

- Ancak, sosyal hizmetler tanımının literatürde tartışmalı şekilde farklılaştığını görmek mümkündür.
- Bunun nedeni sosyal güvenliğin sosyal hizmetlerin bir parçası olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Sosyal Güvenlik Sisteminin Doğuğu ve Geliğimi

- İnsanoglu göçebe yağadığı günlerden bu güne güvenlik arayışı içerisinde olmuğ, varlığını tehdit eden riskler ve tehlikelerle karşı karşıya kalmığ ve bir birey olarak bu dığ tehlikelere karşı mücadele etmenin zorluklarını yağamığtır.

- İnsanoğlunun tarih boyunca ihtiyaç hissettiği güvenlik müesseselerinden biri sosyal güvenlik sistemidir.
- Sosyal güvenlik sistemiyle sağlanan sosyal güvence, **yedi yüz yıllık bir tarihsel süreci yaşamışken, modern anlamda yüz yılı aşkın süredir insanlığın hizmetindedir.**

- Yirminci yüzyılın başından bu güne, kapsamlı sosyal güvenlik sistemlerinin inşa edilmesi ve kapsamının genişletilmesi adına önemli gelişmeler meydana gelmiştir.
- Günümüzde insanlığın bu ihtiyacı, ILO tarafından da ifade edildiği üzere; **insanların onurla yaşaması için sağlanması gereken önemli bir hak** olarak tanımlanmaktadır.

- Sosyal güvenlik sisteminin esaslarına yönelik adımlar **ilk kez Almanya'da** atılmıştır.
- **Almanya Başbakanı Bismarck**, 1883 yılında endüstri çalışanlarına yönelik olarak **ulusal sağlık sigortası** uygulamasını başlatan kişi olmuştur.
- Bu dönemde Almanya'da yaşanan ekonomik darboğaz nedeniyle, **ağır şartlara göğüs germeye çalışan işçi sınıfı için** uygulanması planlanmış olan model; **zorunlu sosyal sigorta olarak tasarlanmış** ve mesleki gruplar dâhilinde kazanç esasına dayalı **prim sistemi ile fonlanmıştır**.

- Sosyal güvenlik sisteminin tarihi gelişimi, bu tarihten başlanarak, **üç aşamada** incelenebilir.
  - İlk aşama, Almanya Başbakanı Bismarck ile başlayıp 1929 sonrası döneme kadar devam eden süreçtir.
  - İkinci aşama; 1929 sonrası sonrası dönemle başlayıp, 1942 tarihli Beveridge Planına kadar devam eden dönemdir.
  - Üçüncü ve son aşama, Beveridge Planı ve sonrasındaki dönemi ifade etmektedir.

- 1870'li yıllarda Alman kamuoyunda tartışılan sosyal güvenlik sistemi ile ilgili ilk adımların atılması için aranan **uygun ortam**, ancak **1876 yılı sonrasında bulunmuştur**.
- Bu dönem öncesinde sunulan sosyal güvenliğin karakteri; **gönüllülük esasına dayalı**, *gönüllü işçi kooperatiflerinin desteğiyle yürütülen hizmetler şeklinde ortaya çıkmış* ancak devam eden dönemlerdeyse gönüllülük esasından zorunluluk esasına doğru kaymıştır.

- Bismarck, o dönemde ortaya attığı sosyal güvenlik anlayışını, devletçe yapılacak sosyal yardımlar, işverenin sorumluluğu ve sigorta şeklinde farklı yöntemlere dayandırmıştır.
- **O dönemde sistem;** özel sigortalar ile yardımlaşma ve dayanışma sandıkları vasıtasıyla yürütülmeye çalışılmıştır.

- Daha sonra Bismarck, 1880 yılında bu **sistemin geliştirilmesini, artık modern anlamda sosyal sigorta sistemine kavuşulması** gerektiğini iddia etmiş ve yine o dönemde **zorunlu sigorta sistemine geçiş sağlanmıştır.**
- **Bu sistem** bir yandan emek gücünün yeniden üretime katılmasına olanak tanıyan, diğer yandan da işçileri sistem ile bütünleştirmeyi kolaylaştıran **ilk sosyal güvenlik adımı olmuştur.**

- **Sosyal güvenliğin tarihsel gelişimindeki ikinci aşama**, 1929 Ekonomik Buhran sonrasında rastlamaktadır.
- Ekonomik Buhran sonrasında işsizliğin büyük boyutlara ulaşması, ABD Başkanı **Franklin Delano Roosevelt**'in 1932 yılında “**Refah Devleti Doktrini**”ni ileri sürmesiyle sonuçlanmıştır.

- Bu dönemin sonucu olarak, **ABD'nin ilk sosyal güvenlik yasası** olan sosyal güvenlik kanununu (social security act) **14 Ağustos 1935** tarihinde yürürlüğe girmiştir.
- Bu kanun; **yaşlılık yardımından emeklilik ödeneklerine, işsizlik sigortasından halk sağlığı** uygulamasına ve genel destek hizmetlerine kadar birçok düzenlemeyi içermekteydi.

- Ayrıca **1935 tarihli sosyal güvenlik kanunu;** **zorunlu katkılara dayalı** olmakla birlikte, ulusal emeklilik politikasını yansıtan önemli bir girişim olmuştur.
- Sosyal güvenlik konusunda atılan diğer bir adımsa; 12 Ağustos 1942 tarihinde Roosevelt ve **Birleşik Krallık Devlet Başkanı Churchill** tarafından imzalanan “**Atlantik Beyannamesi**”dir (The Atlantic Conference) .
- **Sosyal güvenliğin bir insan hakkı olduğuna** bu beyannamede yer verilmiştir.

- Sosyal güvenlik tarihinin **üçüncü önemli ayağının**, 20 Kasım 1942 tarihli “**Beveridge Planı**” olduğu kabul edilmektedir.
- Birleşik Krallık'ta **Lord William Beveridge** başkanlığında toplanan komisyon, **devletin bütün fertlerine asgari gelir sağlamak yani yoksulluğu gidermek** ve halkın eşit olmayan **sosyo-ekonomik yapısını eşitlemek** amacıyla bir plan hazırlamış ve bu plan modern anlamda sosyal güvenlik anlayışının başlangıcı sayılmıştır.

- İngiliz sosyal güvenlik sisteminin bugünkü temellerini oluşturan bu plan, diğer Avrupa ülkelerinin de sosyal güvenlik sistemlerinin temelini oluşturmuş; ülkeler, tüm nüfuslarını ve tüm riskleri kapsayan sosyal güvenlik sistemlerini oluşturmaya başlamışlardır.

- İkinci Dünya Savaşı sonrasında bozulan sosyo-ekonomik dengenin onarılması amacıyla **ILO**; **10 Mayıs 1944'de Philadelphia'da** gerçekleştirilen 26'ncı dönem **toplantısında**, sosyal güvenlik sistemlerine ilişkin **tavsiye niteliğinde kararlar almıştır**.
- Daha sonra **10 Aralık 1948'de** Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda kabul edilen "**İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**"nde yer alan **sosyal güvenlik hakkı**, en temel insan hakkı olarak kabul edilmiş ve sosyal güvenlik evrensel boyutlara taşınmıştır.

- ILO,
- “...1952 yılında 102 sayılı sözleşmesiyle asgari olarak kabul edilen dokuz adet ekonomik ve sosyal riske karşılık gelen, sosyal sigorta kollarını tanımlaması ile birlikte **her ülke** kendi ekonomik gelişmişlik derecesine, yürüttüğü ekonomik sisteme, politik koşulların durumuna, finansman yöntemlerine göre **değişik sosyal güvenlik modelleri geliştirmiştir**”.

- **25 Mart 1957'de Roma Antlaşması'nın** (The Treaty Of Rome) imzalanmasıyla kurulan Avrupa Birliği (eski adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu), sosyal güvenlikle ilgili **Avrupa Sosyal Fonu'nun kurulmasını** kararlaştırmıştır (Roma Antlaşması, md. 3/i).

- Yine Roma Antlaşması'nın “Sosyal Hükümler” bölümünde yer alan madde (md.) 117 ve md. 118'de sırasıyla sosyal sistemlere uyumu teşvik edecek politikalar ile üye devletlerin hangi sosyal konularda koordineli çalışmaları gerektiği düzenlenmiştir (Roma Antlaşması, md. 117,118).

- 18 Ekim 1961'de İtalya'nın Torino şehrinde imzalanan ve 26 Şubat 1965'de yürürlüğe giren **Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi**, sosyal güvenlik sisteminin bugünkü boyutlara ulaşmasında **önemli bir yere sahiptir.**

- Aynı zamanda 16 Aralık 1966 yılında imzalanan ve 3 Ocak 1976 yılında yürürlüğe girmesine karar verilen **Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşme** (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) md. 9'da “...sözleşmeye taraf olan devletler, *sosyal sigorta dâhil, sosyal güvenliğin herkesin hakkı olduğunu...*” kabul edeceği ifade edilmiştir.

- 1 Temmuz 1987 yılında yürürlüğe giren **Tek Avrupa Senedi** (The Single European Act) md. 21 ile Roma Antlaşmasına eklenen md. 118/A'da, üye devletlerin **işçi sağlığı ve güvenliği** bakımından çalışma ortamında yapılacak iyileştirme çalışmalarının teşvikine çaba gösterecekleri ve sağlanan iyileştirmelerin korunması ve uyumlaştırılmasını temel hedef olarak gözetecekleri ile ilgili hususlar düzenlenmiştir (Roma Antlaşması, md. 118/A).

- 1980'li yıllara kadar başarılı olan sosyal güvenlik politikaları küreselleşmenin de etkisiyle **iki büyük sorunla karşı karşıya kalmıştır.**

- Bunlardan ilki; sosyal güvenlik harcamalarından kaynaklanan **bütçe açıkları**, diğer ise **demografik yapının değişmesi ve yaşam beklentilerinin uzaması** ile birlikte gelişen toplumların ihtiyaçlarını karşılayacak yeniliklerin sosyal güvenlik sistemlerine kazandırılmamasıdır.

- Günümüzde lkeler, sistemin ileyii ve reorganize çalışmalarına devam etmektedir.
- Halen uygulanan sosyal güvenlik sistemleri **Almanya ve İngiltere sosyal güvenlik sistemlerinin temellerini taşımakta ve iletilmektedir.**

- Özellikle günümüz sosyal güvenlik alanında ülkelerin, **Alman sistemi** ya da “Bismarck Sistemi” olarak adlandırılan sosyal sigorta sisteminden **faydalandıklarını söylemek mümkündür.**

Sosyal Güvenlik Sisteminin Amaçları ve Araçları

Sosyal Güvenlik Sisteminin Amaçları

- Bir toplumun bugününü ve yarınını güven altına almaya çalışan sosyal güvenlik sistemi, toplumlar için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır.
- Bu ihtiyaç **İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi** md. 22'de de ele alınmıştır.
- Madde de; “... ***herkes, toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenlik hakkına sahiptir...***” denilmek suretiyle, sosyal güvenliğin temel bir ihtiyaç ve insan hakkı olduğuna değinilmiştir.

- Doğanın ve ekonomik yaşamın dengesizliklerinin ortaya çıkardığı **risklerin yarattığı problemleri hafifletmeyi** amaçlayan sosyal güvenlik sisteminin rasyonel olduğu varsayımıyla, **insancıl yanı** ile **adalet dağıtma** özelliği, **sistemin temel gayesini** yansıtmaktadır.

- Daha açık bir şekilde bu amaç, geleceği hedef alan ve **risk sonucu ortaya çıkan ihtiyacın şekil ve şiddetine bakılmaksızın** önceden saptanan oranda **prim ödeyenler ile ödeme güçlüğü** çekmeleri nedeniyle prim ödeyemeyen yoksulların karşılaştıkları riskleri belirli oranda gidermektedir.

- **Bu**, sosyal güvenlik sisteminin **doğrudan amacına** ve zararların doğrudan onarılmasına yönelik bir destektir.
- Bu amaçla sağlanan destekler parasal yardımlar yanında tıbbi ve ayni yardımları da kapsamakta aynı zamanda bireye asgari koşullarda bir yaşam düzeyi sağlamaktadır.

- Ancak sosyal güvenlik sisteminin amaçları bunlarla sınırlı değildir.
- Japonya Sağlık, alışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 1998-1999 yılları arasındaki sosyal güvenlik hizmetleri ile ilgili yayınladığı yıllık faaliyet raporunda bu amaçlar;
  - bireysel bağımsızlığın ve hane halkı faaliyetlerinin desteklenmesi,
  - gelirin yeniden dağılımı,
  - sosyal ve ekonomik istikrar ile
  - büyüme şeklinde sıralamıştır.

- Bakanlığın tespit ettiği bu amaçlara ilave olarak **güvenlik ve yaşam azminin sağlanması**, yukarıda sayılan amaçlar arasında sayılmış olsa da bu amaçlar, sosyal güvenlik sisteminin doğrudan amacını yansıtmamaktadır.

- Yukarıda sıralanan sosyal güvenlik sisteminin diğer amaçları ise, **dolaylı amaçlar** kapsamında yer alır.
- Bu amaçları üç başlık altında incelemek mümkündür.
- Bunlar;
  - sosyal,
  - ekonomik ve
  - siyasal amaçlar
- şekilde sıralanabilir.

- Dünya genelinde, sosyal devlet ilkesinin benimsenmesine paralel olarak sosyal güvenlik sistemlerinin yaygınlaşması ve iyileşmesi beraberinde **sosyal adaleti** getirmiştir.
- **Sosyal adalet**; bir bireyin diğerlerine muhtaç olmaksızın yaşam sürmesine imkân sağlayan sosyal bir mekanizmadır.
- Bu mekanizma; bireylere ve risk altında kalan bireylerin hane halkına, **başkalarının yardımına gerek kalmaksızın koruma sağlamaktadır.**

- **Bireysel bağımsızlık ve hane halkı yaşamsal faaliyetlerinin desteklenmesi, sosyal güvenlik sisteminin sosyal amaçlarındandır.**
- Bireysel bağımsızlık; bireylerin çeşitli fiziksel engellerine rağmen gelir düzeyleri korunarak, **başkalarından bağımsız olarak yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmelerine yönelik desteklerle** varılmak istenen amacı ifade etmektedir.

- **Hastalık, kazalar, kurumsal iflas, yaşlılıktan kaynaklanan zayıflık gibi engellerin yanında doğuştan engelli bireylerin bağımsız şekilde yaşayabilmesi sosyal güvenliğin kapsadığı alanlar içerisinde yer alır.**
- Aynı şekilde sosyal güvenlik sistemi, hane halkının yaşamsal aktivitelerini de desteklemeyi amaçlar.
- **Bakıma muhtaç ve engelli çocukların bakımıyla, yaşlı ebeveyn bakımı bu kapsam içerisinde düşünülebilir.**

- **Sosyal güvenlik** hizmetini sunanlar; sosyal amaçlara yönelik sağladıkları desteklerle, riske maruz kalarak **zarar görenlerin kayıplarını telafi ederler** ve **olumlu dışsallık** yayarlar.
- **Dışsallık**, bir birey ya da toplumun kendi amacını gerçekleştirmek için yaptığı faaliyetlerin başka kimseleri olumlu ya da olumsuz etkilemesi sonucu ortaya çıkan fayda ya da zarardır.

- **Sosyal güvenlik sistemi**, toplumda yoksul ve yoksun duruma düşenleri toplum üzerinde bir yük olmaktan çıkarıp, **sosyal adaleti, sosyal barışı, bireysel gelişimi ve sosyal refahı güçlendirmektedir.**
- Dolayısıyla diğer bireyler bu destekten **olumlu etkilenmektedirler.**
- Bu, **üreticiden tüketiciye olumlu dışsallığa** sebep olan önemli bir tüketim faaliyetidir.

- Sosyal güvenlik sisteminin sağladığı koruma işlevi, **toplumlara ekonomik açıdan bazı faydalar sağlamaktadır.**
- Bunlardan birkaçı,
  - **sosyal transferler aracılığıyla gelir dağılımında adaletin sağlanması (gelirin yeniden dağılımı),**
  - **tasarruf artışı,**
  - **ekonomik büyüme ve istikrarın sağlanmasıdır.**

- Sosyal güvenlik hizmeti sunan kuruluşlar, işsizlik ödemeleri gibi transferler aracılığıyla gelir düzeyinde azalma yaşayan bireylerin gelir düzeylerini garanti altına alarak, gelir dağılımında adaletin sağlanmasına yardımcı olurlar.
- Ancak sosyal güvenlik sisteminin, gelir dağılımında adaletin sağlanmasında tek başına yeterli olduğu söylenemez.
- Sosyal güvenlik hizmeti sunan kuruluşlar, **tahsil ettikleri primler vasıtasıyla tasarrufların toplam servet içerisindeki payını arttırarak ekonomik kalkınmaya katkı sağlarlar.**

- Sosyal güvenlik sisteminin amaçlarından **ekonomik kalkınma**; sosyal adalet sağlanarak gerçekleştiriliyorsa, toplumun refah seviyesini de yükseltecektir.
- Sosyal refah düzeyinin korunması ve sürdürülmesi bakımından en temel ihtiyaçlardan biri olan sosyal güvenlik sistemi, **tasarruf hacmini arttırmak suretiyle, sosyo-ekonomik kayıpları azaltmakta, uluslararası ilişkilerle ticareti arttırmaktadır.**
- Diğer taraftan sağlanan **tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesi** sonucu, yatırımlardan elde edilen gelirler nispetinde **vergi gelirlerinin artması mümkün** olacak, yatırımlara bağlı olarak **istihdam seviyesinde de artış** sağlanacaktır.

- Son olarak, sosyal güvenlik sisteminin **siyasal amaçlara yöneldiğini** de söylemek mümkündür.
- Sosyal güvenlik sisteminin nihai yürütücüleri siyasi kişi ya da kuruluşlardır.
- Günümüzde sosyal devlet anlayışı gereği birçok toplumda temel insanlık hakkı olarak kabul edilen sosyal güvenlik, siyasi karar alıcılara, sosyal risklerin giderilmesinde temel bir görev olarak yüklenmiştir.

- Siyasi karar alıcılar ya da devletin, vatandaşlarının sosyal güvenliğinden kendisini sorumlu tutması, sosyal devlet kavramının bir uzantısı ve sosyal adaletin gereğidir.
- Sosyal devlet, sosyal güvenlik hizmetleri için gerekli mal ve hizmetleri üretmek yanında, sağlanacak korumanın usul ve esaslarını belirlemek ve bu esasları yaptırımlarla güçlendirmekten sorumludur.
- Diğer taraftan, sosyal güvenlik hizmetlerini sunan sosyal devletlerin, sundukları güvenlik hizmetinin onlara **uluslararası alanda itibar kazandırdığı** unutulmamalıdır.

Sosyal Güvenlik Sisteminin Araçları

- Sosyal güvenlik sisteminin hedeflerine ulaşması için belirli araçlardan yararlanılır. Sosyal güvenlik sistemi, bu hedeflere ulaşırken ağırlıklı olarak **sosyal sigorta** sisteminden faydalanmaktadır. Ayrıca **devletçe sunulan bakım hizmetleri, sosyal yardımlar, sosyal hizmetler** diğer araçlardır.
- Sosyal sigortalarda **sosyal güvence**, katkı payına (**prime**) **bağlı** olarak sağlanır.
- Sosyal yardımlar, sosyal hizmetler ve devletçe bakım hizmetleri, **prime bağlı olmaksızın** sosyal güvence sağlamaktadır.

Sosyal Sigorta

- Sosyal devlet anlayışını yansıtan sosyal güvenlik sistemleri ağırlıklı olarak sigorta hizmetleri yoluyla sağlanmaktadır.
- Sigorta, **sigortalama işlevleri** yanında sosyal güvenlik sisteminin en önemli destekçisidir.
- Sigorta, benzer risklerin tehdidi altında olan toplulukların bir araya gelerek doğabilecek hasarlara karşı koymasıdır.
- Tanımda da görüldüğü üzere sigortanın temel işlevi, oluşması muhtemel risklerin etkilediği kişi ve kurumların zarar veya hasarlarının bölüşülerek en aza indirgenmesidir.

- Sigorta, **sağlayıcıları açısından 2 farklı başlıkta** incelenebilir.
- Bunlardan ilki **kamu ekonomik kesim tarafından sağlanan sosyal sigortalar**, diğer ise **özel ekonomik kesim tarafından sağlanan özel sigortalardır**.
- Sosyal sigorta, ülkede çalışan hizmet erbaplarının karşılaşılabilecekleri belirli sosyal risklere karşı, zorunlu olarak, **çalışan ve işverenlerin katılımı ile** kamu tarafından kurulup örgütlenen bir kurum ya da kuruluşça risklerin oluşturduğu kayıpların karşılanmasına yönelik bir tekniktir.

- Tanıma dikkat edildiğinde, sosyal sigorta kapsamına **katılımcıların zorunlu olarak katılımının sağlandığı** göze çarpmaktadır.
- Ancak gelişen sosyal güvenlik sistemlerine paralel olarak günümüzde gönüllülük esasına dayanan istisnalar da mevcuttur.
- Sosyal sigorta kapsamında himaye altına alınan riskler ILO tarafından dokuz ana başlıkta toplanmıştır
- Bunlar; yaşlılık, malullük, ölüm, iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, işsizlik ve aile yardımlarıdır (ILO, 102 Sayılı Sözleşme md. 9).

- Diğer taraftan sosyal sigortanın genel özelliklerine değinmek gerekir.
- Sosyal sigortanın **genel özellikleri**;
  - sisteme katılanların primle iştirak etmesi
  - riziko eşitliğinin sağlanması,
  - katılımının zorunluluğu,
  - devletçe garanti edilmesi
  - kamu hizmeti şeklinde sağlanması,
  - kapsamı içerisindeki tüm kesimlere eşit yaklaşılması
- vesaire (vs.) şeklinde sıralanabilir.

- Sosyal sigortanın bu özelliklerine karşın, **özel sigortanın daha dar kapsamlı** ve sosyal sigortayı **tamamlayıcı** nitelikte olduğu düşünülmektedir.
- Sosyal güvenlik sistemi içerisinde giderek önem kazanan özel sigorta kapsamına; bireylerin, zorunlu ya da gönüllük esasına göre dâhil olmaları mümkündür.

- **Özel sigortanın** risklere karşı bireylere koruma sağladığı ve sosyal sigortanın tamamlayıcısı ya da alternatifi olan araçlar **iki başlıkta;**
  - hayat ve
  - bireysel emeklilik sigortasıadı altında gruplandırılabilir.

Sosyal Yardımlar

- Toplumda sosyal güvenliğin sağlanması adına yürütülen hizmetlerden bir diğeri de sosyal yardımlardır (welfare benefits/social assistance).
- **İlk haliyle sosyal yardımlar**, insanlık tarihiyle birlikte **aile bağları, komşuluk ilişkileri, dini görevlerden** kaynaklanan yardımlaşma ve dayanışma esaslarına bağlı kalınarak uygulanmıştır.
- Bu dönemde sosyal yardımların **finansörü toplumun kendisiydi.**

- Ancak sosyal yardımların kamu hizmeti olarak **ilk uygulaması**, 1300' lü yıllarda **Birleşik Krallık**'ta "**Yoksulluk Kanunu**" nun yürürlüğe girmesi ardından şekillenmiştir.
- Sosyal yardımlar; ilk sosyal güvenlik uygulamalarının çoğunda, acil durum karakteri taşıyan ve **yoksulların ihtiyaçlarına yetişen bir müessese** olarak düşünülmüştür.

- Sosyal yardımlar devlet tarafından **karşılıksız olarak sunulmakta** ve garanti edilmektedir.
- Bu tür hizmetlerin finansmanı vergi ve benzeri gelirlerden sağlanmaktadır.
- Sosyal yardımların bir kamu hizmeti olarak, **anayasal bir yükümün yerine getirilerek** sunulması; onların **kamu hizmeti kapsamında** olduğu sonucunu doğurmuştur.

- Yani bu yardımlardan
  - kimsenin mahrum bırakılmaması,
  - fiyatlandırılmamaları,
  - birimlere ayrıştırılmamaları
- gibi özelliklerinin olduğunu söylemek mümkündür.

- Bu sebeple de **sosyal yardımlar**, sosyal güvenlik sistemi içerisinde **primsiz programlar** kapsamında yer alır.
- Ancak sosyal yardımların sağlayıcıları sadece devletle sınırlı değildir.
- Yani devlet yanında **çeşitli yardım kurumları, vakıflar ya da özel kuruluşlar da sosyal yardımlarda** bulunmaktadır.

- Bu açıklamalar ardından dar kapsamıyla **sosyal yardım kavramı**, *muhtaç olan kişilere belirli çerçeveler dâhilinde maddi olmakla birlikte aynı ya da nakdi yardım sağlanması* anlamına gelmektedir.
- Burada dikkat edilmesi gereken husus, sosyal yardımların kişilere sağlanmasının temel koşulu, onların muhtaç ya da yoksul olmasına bağlanmıştır.
- Sosyal yardıma getirilen tanımlardan bir diğerinde; sosyal yardımların, kişilerin muhtaçlıkları ve yoksulluklarının giderilmesi ve onların yeniden desteksiz yaşam sürmeleri amacıyla sağlandığı hususuna dikkat çekilmektedir.

- Bu açıklamalardan yola çıkarak geniş kapsamlı bir tanımla; **sosyal yardımlar**, *asgari geçim düzeyini sağlayacak gelir kaynaklarına sahip olamaması sebebiyle kendisini ya da bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerini geçindirme olanağından yoksun kalmış bireylere, resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak faaliyette bulunan yarı resmi ya da gönüllü kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yeter hale getirmeyi amaçlayan parasal ve sosyo-nesnel gelirden oluşan bir sosyal güvenlik hizmetidir.*

- Sosyal yardımların **bir defaya mahsus ya da sürekli şekilde** sağlanması mümkündür.
- Sosyal yardımlar, genellikle sosyal sigorta uygulamalarının tercih edildiği ülkelerde yaygındır.

- Sosyal yardımlar **sosyal sigortalardan bir yönüyle ayrılmaktadır.**
- Sosyal sigorta **çalışan kesime** yönelik bir sosyal güvenlik müessesesiyken, sosyal yardımlar **çalışmayan yani herhangi bir geliri bulunmayan ya da başka bir ifadeyle kendini ve aile fertlerini bakmaktan mahrum kalan kişilere yönelik** sosyal güvenlik müessesesidir.
- Dolayısıyla sosyal yardımlar, **sosyal güvenlik sisteminin eksikliklerini giderici ve onu tamamlayıcı** bir nitelik taşımaktadır.

- Sosyal yardım kapsamında devletin bireylere ya da hane halkına gelir ya da sosyal yardım tahsis ettiği üç temel mekanizma bulunmaktadır.
- Bunun yanında sosyal yardımlara;
  - yoksullara ücretsiz sağlık yardımı ve bakım hizmeti,
  - aile ödenekleri,
  - yaşlılara ve özürlülere aylık bağlanması,
  - işsizlik yardımı,
  - konut kira yardımı,
  - nakdi aile yardımları gibi programlar örnek verilebilir.
- Bu yardımlar hatta sosyal hizmetler, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, genellikle **halka yakın yerel yönetim birimlerince** sunulmaktadır.

Sosyal Hizmetler

- Topluma; kurum, kuruluşlarca sağlanan sosyal güvenlik hizmeti nedeniyle üstlenilecek yükün dağıtılmasında önem taşıyan ve sistemin işlerliğine katkıda bulunan tekniklerden bir diğeri sosyal hizmetlerdir (social services).
- Sosyal sigorta sisteminden faydalanamayan ve **yoksul ya da muhtaç konumunda** olan, yani gelir kaynağına ya da servet unsurlarından herhangi birine sahip olmayan kişilere **devlet eliyle birtakım destekler** sunulmaktadır.

- **Çocuk esirgeme** kurumu hizmetleri, yaşlı bakımı için **huzurevleri**, yalnız ve güç koşullarda yaşayan kadınlar için sağlanan **sığınma evleri** gibi hizmetler sosyal hizmetlere verilecek örneklerdendir.
- Her ne kadar yoksul ve muhtaç bireylerin bu hizmetlerden yararlanması amaç edinilmişse de, devlet toplumsal refahın maksimizasyonunu sağlamak için yoksul olmayan ancak **kişisel iradeleri ile tedavi sağlayamayan bireyleri bu kapsamda desteklemektedir.**
- **Madde bağımlılığına karşı koruma ve tedavi** gibi hizmetlerin ihtiyaçlılarına sağlanması bu kapsamda düşünülmelidir.

- Bu açıklamalar ışığında sosyal güvenlik hizmetlerinin; *“...toplumun kendi ellerinde olmayan nedenlerle yoksul ve muhtaç duruma düşen ya da bedenlen veya ruhen bir eksikliğe uğrayan bireylerine, ülkenin genel şartları çerçevesinde insana yaraşır, çevreleri ile uyumlu bir hayat sürdürebilmeleri için maddi ve manevi, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik, devlet ve gönüllü özel kuruluşlar tarafından sağlanan hizmetler...”* şeklinde tanımlanması mümkündür.

- Sosyal hizmetler sosyal yardımlar gibi **primsiz programlar** kapsamında yer alıp, tamamı devletçe desteklenmekte ve garanti edilmektedir.
- Bu yönüyle sosyal yardımlardan kesin bir çizgiyle ayrılması zordur.
- Her ikisi de yoksul ve muhtaç bireylere yönelmesine karşın, **sosyal hizmetlerin maddi olmayan destekler içermesi** onu sosyal yardımlardan ayıran en temel özelliğdir.

Devletçe Bakım Hizmetleri

- Sosyal sigortanın tamamlayıcısı olan sistemlerden bir diğeri devletçe bakım hizmetleridir.
- **Devletçe bakılma;** *prim ya da katkı payı ödenmeksizin toplumun her bireyine, tutar ve koşulları kanunlarca belirlenmiş ve önceden saptanmış bir ödeneğin devlet tarafından sağlanması* şeklinde tanımlanmaktadır.

- Devletçe bakılma sisteminin var oluşu, **savaş ve benzeri büyük çaplı belirsizliklerin toplumun genelinde yarattığı olumsuz etkilerin sigorta yardımıyla giderilememesi** nedenine dayandırılmaktadır.

- Devletçe bakılma hizmetlerinin **finansmanı** tümüyle **devlet** tarafından karşılanmaktadır.
- Yani devlet bu tür hizmetleri sunarken, finansman kaynağı olarak, kamu gelirlerinden faydalanmaktadır.

- **Sosyal sigorta ile devletçe bakım hizmetleri dayanışma ilkesine bağlı olarak uygulanırken, sosyal yardım yöntemi ise yardım ilkesine dayanmakta ve bu yöntemler arasında sadece sosyal sigorta sistemi prim esasına dayanmaktadır.**
- Sosyal yardımlarla devletçe bakım hizmetleri birbirine benzemekle birlikte, aralarında bazı farklar da yok değildir.

- Sosyal yardım sisteminin temel düşüncesi, ihtiyaçlılığı ya da yoksulluğu gidermekten, devletçe bakım hizmetlerinin uygulanmasında muhtaçlık ya da ihtiyaçlılık kriteri dikkate alınmadan, belirli kişi ya da gruplara belirli nedenlerin varlığı halinde destek verilmesidir.
- Bu uygulamalara; **savaş malullerine toprak verilmesi**, subaylara emeklilik hakkının tanınması gibi örnekler verilebilir.

Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı

- Sosyal güvenlik sistemi, kapsamına aldığı sigortalılara ve onların bakmakla yükümlü olduğu aile bireyelerine hatta yakınlarına belirli düzeyde ekonomik ve sosyal koşulları aynı zamanda da makul düzeyde gelire sahip olmalarını amaçlamaktadır.

- Bu amaç ancak; sağlam, sürekli ve yeterli finansman kaynaklarıyla gerçekleştirilebilir.
- Sosyal hukuk devleti anlayışının gereği olarak kamu kurum ya da kuruluşları, toplumun sosyal güvenlik ihtiyaçlarını sağlamaya yönelik düzenlemeleri yapmakla ve gerekli önlemleri almakla görevlidir.
- Dolayısıyla kamu kurum ve kuruluşlarının sunduğu **sosyal güvenlik hizmetleri kamu hizmetleri kapsamında** değerlendirilir.

- Doğal olarak sosyal güvenlik sistemi kapsamında devlet tarafından sunulan mal ve hizmetlerin **finansörü devlettir.**
- Devlet, sunduğu kamu hizmetlerini **vergi ve benzeri kamu gelirleriyle** finanse etmektedir.
- Ancak, sosyal güvenlik sisteminin finansman kaynakları sadece **devletin sağladıklarıyla sınırlı değildir.**

- Sosyal güvenliğin bireysel sorumluluğa dayandırıldığı sistemlerde, çalışan **bireyler ve onların işverenleri tarafından ödenen primler** diğer finansman kaynağıdır.
- Çalışanın ya da işverenin katkısı, bireyin kendisi ve ailesinin güvencesini devletten önce düşünmesi gereğinden doğmaktadır.

- Sosyal güvenliğin finansman kaynaklarını;
  - devletin sağladığı katkılar,
  - primler,
  - doğrudan destekler,
  - vergi gelirlerinden ayrılan paylar şeklinde sıralamak mümkündür.
- **Prim**, sigortalının ya da sigorta ettirenin **sigorta güvencesini sağlayandan almış olduğu teminata karşılık olarak ödediği** bedeldir.
- Çalışanlar ve işverenler gibi **devletin de çalışanları için sosyal güvenlik sistemine prim ödemek** suretiyle finansmana yardımcı olduğu söylenebilir.

- Örnek olarak devletin, çeşitli projelerde çalışanların primlerinin tamamını ya da bir kısmını ödemesi mümkündür.
- Devletin ödediği primler yanında sisteme doğrudan yapmış olduğu katkılar da bulunmaktadır.
- Bu katkılara;
  - sosyal güvenlik kurumlarının yönetim giderlerini karşılamak,
  - bütçe açıklarını kapatmak veya
  - sistemi vergi teşvikleriyle desteklemek gibi uygulamalar örnek verilebilir.

- Devlet, vergi gelirlerinden belirli oranlardaki tutarı sosyal güvenlik sisteminin finansmanına aktarabilir.
- Çokça kullanılmayan yöntemlerden biri olan vergi gelirlerinden pay ayırma tekniği, sosyal güvenlik araçlarından sosyal yardımlar ile sosyal hizmetlerin finansmanında zaman zaman kullanılmaktadır.

- **Çalışanların ve işverenlerin ödediği primler** sosyal güvenlik sisteminin önemli kaynaklarındanndır.
- Özel ve kamu ekonomi kesiminde faaliyetlerine devam eden işverenler, çalışanlarının karşılaştığı risklerden sorumludurlar.
- Risklerin gerçekleşmesi halinde yaşanan kayıpların bertaraf edilmesi adına, işverenler çalışanları için prim ödemeleri pek çok sosyal güvenlik sisteminde düzenlenmiştir.

- Bunun yanında kişisel sorumluluk ilkesi gereğince, bireysel tasarrufların arttırılması amacıyla çalışanların prim ödeme esasını benimsemesi mümkündür.
- Öte yandan sisteme sağlanan bu katkıların **sermaye piyasası araçlarına yönlendirilmesi** sonucu elde edilen gelirler, sistemin finansmanına yardımcı olacağı söylenebilir.

- Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı, **üç farklı teknikle/yöntemle** sağlanmaktadır.
- Bunlardan biri
- **dağıtım tekniği** (pay-as-you-go),
- diğeri ise **fonlama (kapitalizasyon)** (fully funded veya advance funding) tekniğidir.
- Her iki yönteminde uygulandığı üçüncü bir sosyal güvenlik finansman yöntemi daha vardır.
- Bu yöntem **karma (hybrid) yöntem** olarak adlandırılır.

- **Dağıtım sistemi;** hem kuşaklar arasında, hem de aynı kuşak içindeki farklı yaş gruplarında reel gelirin yeniden dağıtılması esasına göre işleyen bir tekniktir.
- Yani çalışmakta olanlardan ve işverenlerden alınan primlerle oluşturulan kaynaklar, mevcut emeklilere ya da hak sahiplerine emekli aylığı olarak transfer edilmektedir.
- Bu teknik **primli ve primsiz olmak üzere iki şekilde** uygulanmaktadır.

- Sosyal risklerin gelecekte oluşturacağı nakit ihtiyacını karşılayabilmek için **fon oluşturulması esasına dayanan** bir teknik olarak fonlama ya da kapitalizasyon tekniği, sistemden faydalanan üyelerin ödediği sabit bir prim ya da katkı tutarlarıyla, gelir ve gider dengesinin sağlanması hedeflenmektedir.
- Fonlama tekniği;
  - maaş esaslı programlar ile
  - prim (katkı payı) esaslı programlar
- adı altında iki yöntemle uygulanmaktadır.